

ПЕРЕДУМОВИ ВИБОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

PRECONDITIONS OF CHOOSING THE NATIONAL MODEL OF SOCIAL-ECONOMIC DEVELOPMENT

Інна КІРНОС,
кандидат наук з державного управління,
Донецький національний технічний університет

Inna KIRNOS,
PhD in Public Administration,
Donetsk National Technical University

Із моменту здобуття Україною незалежності вибір національної моделі економічного розвитку є актуальною проблемою. На зміну сімдесятирічному періоду домінування державного соціалізму та адміністративно-планової системи прийшов етап трансформації економіки, заснованої на принципах ринкового господарства, вільної конкуренції, приватної власності та підприємницької ініціативи. Відсутність власного досвіду в даній площині стала причиною запозичення зарубіжних моделей господарювання, які довели свою ефективність у розвинених країнах. При цьому результативність цих моделей на другий план відсунула вітчизняні економічні інтереси, особливості вітчизняного менталітету і стереотипів поведінки, галузевої структури промисловості, побудови суспільства і взаємовідносин між соціальними класами. Даною обставиною можна пояснити уповільнення проведення в країні економічних і соціальних реформ. Фактично вибір досі є таким, а реалізація на практиці не відбулася. Реформи залишилися на папері, що констатує вітчизняна та світова наукова громадськість. Низькі соціально-економічні показники зумовлюють необхідність пошуку причин, що перешкоджають реалізації національної моделі розвитку економіки.

Протягом майже двадцяти років ведеться пошук оптимальної моделі розвитку національної економіки, про що свідчать фундаментальні дослідження А.Гальчинського, В.Геєця, М.Михальченка, Б.Данилишина та ін. Можна також виділити роботу В.Юкіша та Т.Овчинникової, в якій модель розвитку національної економіки представлено в контексті історії вітчизняної економічної думки [1]. Провівши порівняльний аналіз можливих альтернатив визначення національної економічної моделі, О.Соскін називає п'ять варіантів її побудови: вивчення західних моделей та адаптація їх до українських реалій; обґрунтування змішаної моделі, орієнтованої на реалізацію інтересів держави, фінансово-монополістичних груп, середнього і дрібного бізнесу; інтеграція державного регулювання та ринкової конкурентної економіки; визначення частки держави в економіці та запозичення російського досвіду; вибір оптимальної моделі [2, с. 49].

Проблеми вибору моделі розвитку хвилюють також учених колишнього пострадянського простору, чії держави мають подібні історичні умови переходу від планової економіки до ринкової. Варто погодитися з думкою, що при виборі національної моделі розвитку не можна копіювати все, що сформувалося в сучасному капіталізмі. Успішний західний досвід необхідно адаптувати до національних умов, при цьому виділяючи непереборні сфери в національних умовах і підсилюючи переваги [3, с. 25]. З огляду на це неможливо не погодитися з думкою російських учених про необхідність синтезу сучасного та історичного при виборі шляху розвитку національної економіки. Але автори не обмежуються досвідом окремої групи країн і стверджують, що запозичати необхідно як на Заході, так і на Сході. На перше місце

ставляться такі поняття, як традиції, соціальні цінності, національні умови та специфіка [3, с. 79].

Фундамент наукової моделі розвитку економіки базується на врахуванні основних економічних і соціальних цінностей, прийнятих у даній державі. При цьому слід зазначити, що розуміння цього надбання є різним у кожній окремо взятій країні, що обумовлено історичними, географічними, антропологічними та іншими факторами. Приймаючи за основу необхідність ведення пошуку у сфері вивчення соціальних цінностей, а в кінцевому підсумку - антропологічних факторів, можна дійти до того, що нівелюється грань між економікою та історією. Отже, є галузь знань, яку до недавнього часу не вивчено повною мірою.

Метою цієї публікації є виявлення першопричин низьких темпів соціально-економічних перетворень українського суспільства. Це дозволить створити методологічну основу ревізії існуючих уявлень про формування національної моделі соціально-економічного розвитку.

Аксіоматичним слід вважати твердження, що умови є базисом вибору оптимального шляху розвитку. У разі вибору національної моделі соціально-економічної розбудови історичні та антропологічні фактори якраз і є умовами, іманентними кожному державному утворенню.

Вибір національної моделі України ґрунтувався на досвіді західних держав, чий розвиток еволюціонував від капіталізму до держави добробуту, де на уряд було покладено відповідальність за добробут своїх громадян. Протягом десятиліть у розвинених європейських країнах спостерігається неухильне збільшення частки соціальних державних витрат у ВВП [4]. За даними табл. 1 можна проаналізувати тенденції зміни соціальних витрат у країнах ОЕСР за 1985-2007 роки і в Україні за період 1990-2009 років.

Для виявлення тенденцій соціальних витрат країн ОЕСР за двадцять три роки (1985-2007) використано аналіз динамічних рядів. Вихідним показником є «рівень соціальних витрат держави у % від ВВП». Часовий інтервал для України становить двадцять років (1990-2009). Періоди 1985-2007 та 1990-2009 мають один спільний часовий інтервал у вісімнадцять років, а отже, можуть бути використані для аналізу динамічних рядів щодо різних відрізків.

На основі вихідного показника побудовано показники рядів динаміки: хронологічний середній за період ланцюговий темп приросту (\bar{N}_{da}^{δ}), який показує напрям змін; середній рівень ряду (\bar{Y}), що характеризує середній рівень зміни соціальних витрат за аналізованій період; абсолютний темп приросту (T_{np}^{δ}), що показує зміну соціальних витрат на останньому відрізку порівняно з базисним часовим відрізком; середньоквадратичне відхилення (σ), що характеризує відхилення конкретних значень від середнього.

Як свідчать дані табл. 1, серед країн ОЕСР лідерами за середнім рівнем соціальних ви-

У статті виявлено першопричини низької результативності економічних реформ. Проаналізовано тенденції соціальних витрат держав ОЕСР та України. Доведено, що наявність національної ідеї є однією з ключових умов успішної реалізації моделі економічного розвитку. Пропонується національну модель соціально-економічного розвитку будувати з урахуванням історичних умов та сучасних процесів глобалізації.

In the article the main reasons of low effectiveness of economic reforms are revealed. Trends in social expenditures of OECD countries and Ukraine are analyzed. National idea is proved to be one of the key conditions of successful economic development model. National model of social-economic development is proposed to be built taking into account historical and modern globalization processes.

Таблиця 1. Соціальні видатки країн ОЕСР та України, % ВВП

Країна	\bar{Y}	\bar{N}_{da}^{θ}	σ	T_{np}^{β}
Данія	34,6	0,02	9,20	1,3
Швеція	29,0	0,02	1,34	0,1
Бельгія	25,7	0,04	0,98	2,8
Франція	26,7	0,07	2,62	7,6
Австрія	25,5	0,04	1,83	4,0
Німеччина	24,8	0,05	2,30	3,1
Фінляндія	24,6	0,09	2,53	6,8
Нідерланди	22,4	-0,03	2,67	-4,7
Угорщина	22,4	0,02	1,03	2,7
Італія	22,1	0,06	6,32	6,9
Словенія	21,4	-0,02	10,74	-2,6
Норвегія	20,6	0,06	1,67	3,9
Люксембург	20,7	0,03	1,89	0,0
Польща	20,1	0,09	2,83	5,1
Іспанія	19,9	0,07	1,84	6,1
Великобританія	19,1	0,05	2,17	4,0
Нова Зеландія	18,7	0,02	1,69	1,4
Греція	17,9	0,17	3,59	2,1
Португалія	17,0	0,19	4,91	12,6
Швейцарія	16,9	0,09	2,56	4,7
Канада	16,6	0,05	1,09	3,2
Ізраїль	16,3	0,00	10,17	-1,2
Ірландія	16,2	0,01	5,50	-0,4
Ісландія	15,2	0,04	5,43	0,9
Японія	14,9	0,13	3,37	8,3
США	14,7	0,04	1,14	3,0
Австралія	14,7	0,10	2,37	5,7
Чехія	13,9	0,04	3,95	2,8
Естонія	13,3	-0,01	0,35	-1,1
Чилі	11,2	0,02	0,92	0,4
Туреччина	6,9	0,16	3,54	7,3
Мексика	5,1	0,35	2,34	5,5
Корея	4,0	0,20	2,79	2,7
Разом ОЕСР	18,4	0,05	1,42	3,7
Україна	6,17	0,07	2,09	2,8

трат є Данія (34,6%), Швеція (29%), Бельгія (25,7%), Франція (26,7%), Австрія (25,5%), Німеччина (24,8%) і Фінляндія (24,6%). Найменше на соціальні потреби витрачали Туреччина (6,9%), Мексика (5,1%), Корея (4,0%). Середній рівень соціальних витрат в ОЕСР склав 18,4%, тоді як в Україні даний показник дорівнює 6,7%, що майже у три рази менше.

Найбільший приріст соціальних витрат за аналізований період мав місце в Португалії (12,6%), Франції (7,6%), Фінляндії (6,8%), Італії (6,9%), Іспанії (6,1%). Хоча загальною тенденцією у країнах ОЕСР є підвищення частки соціальних витрат у ВВП на 3,7%, в деяких країнах спостерігається їх скорочення. Так, у Нідерландах за період з 1985 по 2007 рік соціальні витрати зменшилися на 4,7%, у Словенії - на 2,6%, Ізраїлі - на 1,2%, Естонії - на 1,1%, Ірландії - на 0,4%.

Найбільші коливання спостерігалися в Ізраїлі (10,17%), Словенії (10,74%), Данії (9,2%), Словацькій Республіці (6,5%), Італії (6,32%). Мінімальними були коливання в США (1,14%), Канаді (1,09%), Угорщині (1,03%), Бельгії (0,98%), Чилі (0,92%) та Естонії (0,35%).

Показник соціальних витрат в Україні майже у три рази менший, ніж в середньому в ОЕСР, рівень коливань становить 2,09%, тоді як в ОЕСР - 1,42%. Абсолютний приріст соціальних витрат за аналізовані часові інтервали в Україні склав 2,7%, у країнах ОЕСР - 3,7%.

Зростання соціальної солідарності та державного перерозподілу доходів у країнах ОЕСР дозволили створити систему соціального страхування і досягти високого рівня та якості життя громадян. При цьому система справедливого перерозподілу проявляється не тільки у збільшенні державних соціальних витрат, а й у ступені участі працівників у прибутку підприємства шляхом отримання акцій компанії. Таким чином, розвиток добробуту західних держав рухається

у напрямі соціалізації, де соціальні цінності ставляться на один рівень з економічними. Як бачимо, прогноз К.Маркса про соціалізм як наступну стадію розвитку капіталізму збувається.

Виходячи з історичних умов побудови економічної моделі, слід визнати, що до 1991 року в Україні, як частині Радянського Союзу, йшла побудова розвинутого соціалістичного суспільства. У даному контексті соціалізм являв собою систему домінування соціальних цінностей над економічними.

Хрестоматійними є здобутки соціалізму у вигляді безкоштовних наданих державою соціальних послуг. Це при тому, що спектр цих соціальних послуг мало залежав від індивідуального внеску окремого індивідуума, знижуючи стимули для підприємливості та активної економічної поведінки. Економіка діяла на принципах адміністративного планування й державного замовлення, зарплата працівників не залежала від зміни продуктивності праці. Таким чином, тотальне домінування соціального над економічним сформувало певний менталітет радянських громадян, які очікують від держави соціальних гарантій і підтримують патерналізм. Інерційність економічних процесів диктує необхідність визнання того, що суспільну свідомість та економічну поведінку громадян ще довго будуть визначати «родимі плями» соціалізму.

Після здобуття Україною незалежності в основу розвитку економіки було покладено принципово іншу ідеологію, що передбачає планомірне скорочення соціальних послуг і гарантій від держави. Має місце процес поступового перекидання нею соціальних функцій на плечі громадян: скорочуються витрати на медичне обслуговування, зменшується кількість бюджетних місць у ВНЗ, скасовано практику безкоштовного надання житла працівникам підприємствами, майже зникають система розподілу після ВНЗ та гарантія працевлаштування, система пенсійного забезпечення націлена на самостійне забезпечення громадянами старості тощо. Отже, спостерігається поступовий перехід від державного утримання до збільшення особистої відповідальності індивідуума за своє життя.

Фактично Україна обрала шлях розвитку від тотального соціалізму в бік скорочення соціальних гарантій держави. У країнах Заходу до недавнього часу спостерігався зворотний процес. Слід визнати, що в умовах глобальної економічної кризи багато держав переглядають своє ставлення до високого рівня бюджетних витрат і гарантій. Разом з тим можна констатувати, що протилежними є не тільки тенденції зміни частки соціальних витрат у ВВП, а й сама парадигма мислення. Так, у західних країнах розвиток рухається від індивідуалізму і капіталізму в бік солідарності та соціалізації, при цьому громадяни й держава несуть взаємну відповідальність за добробут держави. В Україні спостерігається протилежний однобічний процес: очікування населенням соціальних гарантій від держави при посиленні індивідуалізму та небажанні робити свій внесок у добробут суспільства через солідарну розподільну систему. Таким чином, необхідною умовою активізації якісних і кількісних зрушень в економічному розвитку є зміна мислення в бік взаємної відповідальності держави перед громадянами і громадян перед державою. Досвід західних країн свідчить, що на різних етапах історії їх народам також доводилося змінювати мислення залежно від обставин. Отже, доцільним є вивчення вихідних умов побудови успішних західних моделей.

Західна Німеччина є одним з найбільш показових прикладів «економічного дива» повоєнних десятиліть. Перебуваючи в розрусі, небачений в Європі з часів Тридцятилітньої війни, Німеччина найбільш швидко в сучасній європейській історії відновилася і показувала щорічні темпи економічного зростання, що

Таблиця 2. Втрачені дні через страйки, 1950-1985 роки (на 1 000 робітників, щорічно в середньому)

Країна	1950-1970	1970-1980	1980-1985
Німеччина	37	48	99
Італія	835	1 416	911
Великобританія	153	552	543
США	559	318	177
Японія	233	116	16

Таблиця 3. Темпи зростання і рівень безробіття в Швеції, 1946-1985 роки (%)

Країни	1946-1956		1956-1973		1973-1979		1979-1985		1956-85	
	Щорічний приріст ВВП, %	Безробіття, %	Щорічний приріст ВВП, %	Безробіття, %	Щорічний приріст ВВП, %	Безробіття, %	Щорічний приріст ВВП, %	Безробіття, %	Щорічний приріст ВВП, %	Безробіття, %
Швеція	3,9	-	4,0	1,9	1,8	1,9	2,8	1,8	3,0	2,1
ОЕСР	-	-	4,5	3,2	2,6	5,2	7,8	2,3	3,7	4,7

перевищують середній рівень в ОЕСР, аж до 1980 року. Однією з причин такого успішного відновлення, безсумнівно, є надана фінансова допомога в рамках плану Маршалла, яка була рятівною в період 1947-1951 років, однак вона не пояснює подальший економічний підйом. Наприклад, темпи економічного зростання Великобританії відставали від ФРН, при цьому отримана допомога за планом Маршалла була вдвічі вищою [5]. Джерелом економічного дива стала продумана політика влади Західної Німеччини, яка спиралася на природну працьовитість і підприємницьку ініціативу самих німців. Тобто це стало загальною ідеєю, яка їх об'єднала. Були створені всі умови політико-економічного устрою держави, заснованої в 1949 році.

У міру відновлення і поліпшення умов життя в суспільстві проголошується філософія soziale Marktwirtschaft - "соціально відповідальної ринкової економіки", яка була прийнята і підтримана широкими масами населення. Інституційно ідея соціальної справедливості знайшла відображення в моделі індустріальної демократії, введеної у 1953. Вона до цих пір залишається унікальною. У рамках даної системи наймані працівники отримали право обирати членів спостережної ради компанії: з 1953 - третину місць, а з 1973 - половину. Вводиться також система робочих рад, які мають значні управлінські повноваження, що дозволяють розв'язувати робочі проблеми. Комбінація індустріальної демократії та сильні профспілки забезпечили мир і стабільність у ФРН протягом багатьох десятиліть, про що побічно свідчить найнижчий рівень страйків у Європі (табл. 2) [5].

Таким чином, об'єднуючим стрижнем у повоєнній Німеччині стала ідея соціальної справедливості та іманентна німцям працьовитість. Дані ідеї були

Таблиця 4. Індекс фізичного обсягу ВВП в Україні (у постійних цінах, % до попереднього року)

Рік	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Індекс ВВП	105,9	109,2	105,2	109,6	112,1	102,7	107,3	107,9	102,3	84,9
Частка населення із середньодушовим доходом на місяць нижче прожиткового мінімуму [8]	80,2	-	-	-	65,6	55,3	50,9	29,3	18,1	-
Рівень бідності (%) [9]	26,4	27,2	27,2	26,6	27,3	27,1	28,1	27,5	-	-

грамотно використані політичними силами, що забезпечили інституційні умови для їхнього втілення.

Ще одним прикладом успішної реалізації економічної моделі є Швеція. Хоча вона й не показувала виняткових темпів за міжнародними стандартами, усе ж зростання відзначалося стабільністю протягом тривалого періоду часу і супроводжувалося низьким рівнем безробіття (табл. 3), а також великим ступенем рівності розподілу, на відміну від більшості інших розвинених країн.

Національною ідеєю, що лежала в основі шведської моделі, є повні зайнятість і рівність. Ідея повної зайнятості була висунута у програмі шведського робочого руху в 1944 році і систематично дотримувалися у заявах і програмах профспілок і соціал-демократів. Ідею рівності було проголошено ще раніше, коли лідер соціал-демократів Альбін Ханссон у 1928 році висунув концепцію Швеції як «дому народів», де йшлося про спільність інтересів нації у створенні спільного дому.

Протягом майже півстоліття соціал-демократична партія Швеції отримувала близько 45% голосів на виборах, що свідчить про підтримку обраного курсу широкими народними масами [6].

Слід також зазначити, що корені повоєнного політичного консенсусу лежать глибоко в історії та політичній культурі Швеції: в егалітаризмі народу, що був до недавнього часу бідним і вимушеним боротися із суворими природними умовами. Ідея рівності пов'язана з особливостями історичного розвитку Швеції, зокрема, наявністю сильного і незалежного класу селян - землевласників і відсутністю аристократії, яка володіла землею в доіндустріальну епоху. У Швеції ніколи не було феодалних політичних порядків континентальної Європи, що пізніше знайшло прояв у політичному консенсусі суспільства [7].

Таким чином, наведені приклади свідчать про наявність національної ідеї як одного з ключових чинників успішної реалізації моделі економічного розвитку. Будучи зрозумілою і доступною широким масам населення, національна ідея об'єднує людей, що живуть на одній території. У підсумку населення стає нацією, яка має спільні цілі, інтереси та цінності.

У наведених прикладах реалізації успішних моделей національного розвитку одним з індикаторів успіху були стабільні темпи економічного зростання впродовж двох десятиліть. За період 2000-2008 років в Україні також спостерігається стабільне економічне зростання за винятком деяких років (табл. 4) [8; 9]. При цьому результати економічного розвитку незначно відбивалися на добробуті населення, рівень бідності якого залишається практично незмінним протягом аналізованого періоду. Більше того, зростають зовнішня заборгованість держави і обсяг вивезених капіталів, високою є частка тіньової економіки та корупції, про що свідчить зайняте Україною 134 місце серед 178 держав світу в 2010 році за Індексом сприйняття корупції.

Така ситуація є прикладом превалювання індивідуальних інтересів українського бізнесу над суспільними. Частково даний факт можна пояснити відсутністю в Україні чітко сформульованої провідної ідеології, пошук якої тісно пов'язаний із питаннями: «Куди йде Україна?», «Що ми будемо?» Без національної ідеї українці будуть моделювати свої відносини з державою не на засадах патріотичної відданості, а на матеріалізмі та корупції.

Перебуваючи під владою інших держав протягом століть, до створення в 1922 році УРСР, Україна як цілісна одиниця не існувала, її території були розділені між царською Росією, Австрією, Угорщиною та Румунією. Після проголошення УРСР Україна не стала самостійним державним утворенням, будучи залежною від СРСР і не маючи власної мови. Відсутність в Україні сучасної нації або об'єднаної політичної спільноти на момент здобуття незалежності стала обтяжливою обставиною на шляху побудови національної економічної моделі. Окрім розвитку економіки, перед державою стояла необхідність побудови нації - спільноти людей, об'єднаних мовою, історією, цінностями [10].

Сторіччя залежності України наклали певний відбиток на характер і менталітет українців, що також необхідно брати до уваги. Таким чином, відсутність національної ідеї і несформованість політичної спільноти є факторами, що гальмують реалізацію економічних реформ, що здійснюються.

Обов'язковою умовою при виборі національної моделі економічного розвитку є врахування фактора глобалізації, що приводить до зниження ролі держави. Ступінь міжнародної мобільності капіталів може мати далекосяжні наслідки як для окремих економік, так і глобальної економіки в цілому. Особливо уразливими в умовах фінансової лібералізації є країни, що розвиваються, але не мають достатньо ресурсів і механізмів для протистояння зовнішнім глобальним шокам.

Наслідком фінансової глобалізації стало багаторазове збільшення обсягів транскордонного переміщення капіталів. Так, у 1990 році приплив капіталів в економіку, що розвивається, склав 45,7 млрд. дол. [11]. У 2004 обсяги збільшилися до 113,2 млрд. дол., тобто у 2,5 раза. Крім збільшення обсягів капіталів, змінилася їх структура. З одного боку, держави отримують вигоди від припливу капіталів у вигляді збільшення інвестицій, зниження дефіциту поточного рахунку платіжного балансу, а також підвищення економічного зростання. З другого боку, присутність глобальних інституціональних інвесторів робить країни, що розвиваються, уразливими, оскільки надвеликі притоки капіталу сприяють інфляції реального обмінного курсу і підвищенню ризику спекуляцій на валютному ринку. Зайнявши короткі позиції в слабких валютах, глобальні гравці можуть дестабілізувати економіку. Небезпекою є можливість миттєвого відтоку короткострокових банківських капіталів у міру збільшення нестабільності економіки, що тільки погіршить ситуацію. Не варто також забувати, що одним із наслідків фінансової глобалізації є «ефект зараження», коли криза з однієї країни економічними, неекономічними та фінансовими каналами поширюється на сусідні держави.

Протягом останніх сорока років фінансові кризи в десятках країн призвели до втрати близько 10-30% національних фінансових активів. Тільки в 1975-1997 роках МВФ зареєстрував 158 валютних і 54 банківських кризи у більш ніж п'ятдесяти країнах світу. У 90-х кризи виникали в Європі (криза європейської валютної системи 1992-1993), Латинській Америці (мексиканська «текілова» криза 1994-1995, аргентинська криза 1999-2002) та Азії (криза 1997-1998 років в Індонезії, Кореї, Малайзії, Філіппінах і Таїланді). Частота валютних криз збільшилася вдвічі: у середині 70-х років - під впливом зовнішніх нафтових шоків, а потім у середині 80-х - під час боргової кризи країн, що розвиваються. Характерним є те, що у період із 1975 по 1986 рік під цей руйнівний шквал потрапляли в основному промислово розвинені країни, у 1987-1999 - країни, що розвиваються. На відміну від ранніх криз, сучасні набули складної та непередбачуваної природи, в результаті чого захист від них і прогнозування стають усе менш і менш реалістичними та ефективними [12].

Крім небезпеки виникнення криз та «ефекту зараження», глобалізація загрожує також заходам соціальної політики. Насамперед це стосується переміщення капіталів через кордони в пошуках більш вигідних умов та низьких податків. Держава не в змозі більше стримувати капітал у рамках національних кордонів, тому позбавляється податкової бази соціальної політики, що дозволяє здійснювати перерозподіл доходів у соціальну сферу. У результаті громадяни змушені нести більший фінансовий тягар, а функції деяких суспільних послуг переходять у приватні руки і під владу ринку.

Таким чином, мобільність капіталів може істотно змінити ефективність заходів державного втручання - від оподаткування до державної монетарної політики. Здійсненність та істотність ключових державних заходів не може оцінюватися незалежно від того, наскільки місцеві економічні умови віддільні від глобальної економіки.

ВИСНОВКИ

Викладене дозволяє дійти таких висновків. По-перше, при виборі національної моделі розвитку необхідно враховувати соціальні та економічні цінності, прийнятні в даному суспільстві, а також вихідні умови розвитку. Історичними умовами вибору національної моделі розвитку України була соціалістична система, яка

сформувала певний менталітет громадян. Варто визнати факт протилежного напрямку траєкторій розвитку України і західних країн, чії економічні моделі було взято за приклад. У західних країнах розвиток рухається від індивідуалізму до солідарності та соціалізації, зростає взаємна відповідальність держави й громадян. В Україні спостерігається протилежний процес. Таким чином, необхідною умовою активізації якісних і кількісних зрушень в економічному розвитку є зміна мислення у бік взаємної відповідальності держави перед громадянами і громадян перед державою. Недооцінку даного факту можна вважати однією з причин гальмування реформ.

По-друге, успішні приклади безпрецедентного економічного зростання Німеччини, Швеції та інших західних держав у післявоєнний період підтверджують факт наявності національної ідеї, що визначає вектор розвитку держави і пов'язує громадян спільними цінностями та цілями. Стабільно високий рівень бідності на тлі стійкого економічного зростання протягом десятиріччя в Україні, що супроводжується поширенням тіньової економіки, зростанням зовнішнього боргу, корупції та вивезення капіталів, свідчить про домінування особистих інтересів над суспільними і про відсутність національної ідеї. Століття неволі та окупації призвели до того, що на момент набуття незалежності в Україні була відсутня нація, яку довелося заново створювати, що ускладнило процес економічних реформ. Таким чином, несформованість нації на момент одержання незалежності та відсутність національної ідеї також розглядаються як причини низьких темпів соціально-економічного розвитку. Недостатня ефективність проведених реформ диктує необхідність пошуку ідеї, доступної широким верствам населення, здатної об'єднати громадян України, змінивши мотиви їх економічної поведінки.

По-третє, при побудові національної моделі економічного розвитку необхідно враховано чинник глобалізації та її негативний вплив на ефективність заходів державної політики. Наслідком глобалізації є вразливість національних економік перед валютними спекуляціями, відтоком капіталів та «ефектом зараження». Транскордонний перелив капіталів позбавляє держави фінансової бази для здійснення соціальних програм і знижує ефективність соціальної та економічної політики. Отже, необхідно коригувати напрями державної політики відповідно до посилення впливу глобалізації і залежно від ступеня відкритості та вразливості економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юкіш В. Модель розвитку національної економіки України в історії вітчизняної економічної думки / В. Юкіш, Т. Овчиннікова // Сталій розвиток економіки. - 2010. - № 1. - С. 38-45.
2. Соскін О. Визначення національної економічної моделі України: порівняльний аналіз можливих альтернатив / Олег Соскін // Актуальні проблеми економіки. - 2010. - № 1. - С. 47-55.
3. Социально-экономические модели в современном мире и путь России: в 2 кн. Кн. 1: Трансформация постсоциалистического общества / Междунар. ассоциация акад. наук. - М.: ЗАО Издательство "Экономика", 2003. - 757 с.
4. OECD Social expenditure. Aggregated data [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG> .
5. Government and economies in the postwar world. Economic policies and comparative performance, 1945-85/ Ed. by Andrew Graham with Anthony Seldon. - Institute of Contemporary British History. - London: Routledge, 1990. - 347 с.
6. Волков А. М. Швеция: социально-экономическая модель / А. М. Волков. - М.: Мысль, 1991. - 187 с.
7. Magnusson L. An economic history of Sweden / Lars Magnusson // Routledge explorations in economic history. - London: Routledge, 2000. - 324 с.
8. Україна у цифрах у 2009 році: Статистичн. зб. - К.: Інформаційно-аналітичне агентство ДП Держкомстату України, 2010. - 260 с.
9. Новікова Т. В. Бідність в Україні / Т. В. Новікова [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.cpsr.org.ua/?pr=8&id=413>> .
10. Kuzio T. Ukraine. State and nation building / Taras Kuzio // Routledge studies of societies in transition. - London: Routledge, 1998. - 313 с.
11. The Blackwell Companion to Globalization // Edited by George Ritzer. - NY: Blackwell Publishing Ltd, 2007. - 738 с.
12. Шелудько Н. Фінансові кризи на ринках, що розвиваються: теоретичні й емпіричні аспекти аналізу / Н. М. Шелудько, А. І. Шкляр // Фінанси України. - 2009. - № 2. - С. 3-21.